

ULUSLARARASI ADALET DİVANI'NIN “ANGLO-İRANIEN OIL CO.- 1952” KARARININ İNCELENMESİ

Fatma Ebru GÜNDÜZ* / Hakan GÜNDÜZ**

ÖZET

29 Nisan 1933 tarihinde, İran Hükümeti ile İngiltere siciline kayıtlı bir şirket olan İngiliz-İran Petrol Şirketi arasında anlaşma yapılmıştı. İran Hükümeti ile İngiliz-İran Petrol Şirketi arasında ihtilaf ortaya çıktı. İngiliz Hükümeti, diplomatik koruma hakkı gereğince, bu İngiliz Şirketi için 26 Mayıs 1951 tarihinde İran Hükümeti aleyhine Uluslararası Adalet Divanına bir dilekçe ile başvurarak konuyu dava konusu yaptı. Divana göre: burada forum prorogatum ilkesini uygulamak için, İran Hükümetinin mahkemenin yetkisine karşı rızasını/muvafakatini içeren bazı belgelere veya deklarasyonlara dayanılması gerekir. Fakat İran Hükümeti Divanın yetkisine sürekli itiraz etti. Hiçbir rıza unsuru olmadan İran tarafından Divanın yetkisinin zımni olarak kabul edildiği sonucu çıkarılamaz. Sonuçta Divan, İngiltere tarafından 26 Mayıs 1951 tarihli dava dilekçesinde yer alan dava konusunu yargılamak için yetkili olmadığına karar verdi.

Anahtar Kelimeler: Uluslararası Adalet Divanı, Yetki, Forum Prorogatum.

AFFAIRE DE L'ANGLO-İRANIEN OIL CO. DE LA COUR INTERNATIONALE DE JUSTICE

SOMMAIRE

Le 29 avril 1933, un accord fut conclu entre le Gouvernement Impérial de l'Iran et l'Anglo-İranien Oil Company, Limited, société enregistrée au Royaume-Uni. Un différend s'est élevé entre le Gouvernement de l'Iran et l'Anglo-İranian Oil Company, Limited. Le Gouvernement du Royaume-Uni prit fait et cause pour cette société britannique et, en vertu de son droit de protection diplomatique, il déposa près la Cour Internationale de Justice, le 26 mai 1951, une requête introduisant une instance, au nom du Gouvernement du Royaume-Uni de Grande-Bretagne et d'Irlande du Nord, contre le Gouvernement impérial de l'Iran. D'après la Cour: pour pouvoir s'appliquer en l'espèce, le principe du forum prorogatum devrait être fondé sur quelque acte ou déclaration du Gouvernement de l'Iran impliquant un élément de

* Yrd.Doç.Dr., Dicle Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Kamu Yönetimi Bölümü Hukuk Bilimleri Öğretim Üyesi.

** Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı Doktora Öğrencisi.

consentement à l'égard de la compétence de la Cour. Mais le Gouvernement de L'Iran n'a pas cessé de contester la compétence de la Cour. Aucun élément de consentement ne saurait être déduit de l'attitude adoptée par l'Iran. En conséquence, la Cour en vient donc à la conclusion qu'elle n'est pas compétente pour connaître de l'instance introduite par le Royaume-Uni, par requête du 26 mai 1951.

Les Mots Clés: la Cour Internationale de Justice, la compétence, Forum Prorogatum.

GİRİŞ

Uluslararası alanda ortaya çıkan uyuşmazlıkların çözümü; görüşmeler, dostça girişim, arabuluculuk, uzlaştırma gibi yargı dışı çözüm yolları ile mümkün olabildiği gibi, uluslararası hakemlik ve Uluslararası Adalet Divanı gibi yargısal çözüm yolları ile de mümkün olabilmektedir.

Uluslararası Adalet Divanı'nın temel görevi, devletler tarafından önlerine getirilen uyuşmazlıkları uluslararası hukuka göre çözüme kavuşturmaktır. Devletlerin aralarındaki uyuşmazlıkları Uluslararası Adalet Divanı'nın önüne götürmeleri, ilgili devletlerin bu yönde görüş birliğine varmış olmalarına, iradelerinin uyumlu olmasına bağlıdır.

İnceleme konumuz olan İngiliz-İran Petrol Şirketi Davasında¹, 26 Mayıs 1951 tarihinde İngiltere Hükümeti tarafından Uluslararası Adalet Divanı'na sunulan dilekçe ile uyuşmazlık, İran aleyhine Divan önüne getirilmiş ve Uluslararası Adalet Divanı 22 Temmuz 1952 tarihli kararında oy çokluğu ile bu uyuşmazlığın çözümünde yetkisiz olduğuna karar vermiştir.

Çalışmamızda, söz konusu uyuşmazlıkta tarafların iddia ve savunmaları ile Divan'ın verdiği karara yer verildikten sonra, genel olarak Divan'ın yetkisi ve "forum prorogatum" ilkesi incelenecek, verilen bu bilgiler ışığında Uluslararası Adalet Divanı'nın uyuşmazlık ile ilgili kararı değerlendirilecektir.

I. ULUSLARARASI ADALET DİVANI'NIN KARARINA KONU OLAN OLAYIN ÖZETİ

29 Nisan 1933 tarihinde, İran Hükümeti ile İngiltere siciline kayıtlı bir şirket olan İngiliz-İran Petrol Şirketi arasında bir imtiyaz sözleşmesi yapılmıştır². Bu sözleşme, 28 Mayıs 1933 tarihinde İran Meclisinde kabul

¹ Davanın orijinal adı "Anglo-Iranien Oil Co. Case" dir ve metin içinde "İngiliz-İran Petrol Şirketi Davası" olarak belirtilmiştir.

² "Uluslararası Adalet Divanı'nın Kararına Konu Olan Olayın Özeti", "Tarafların İddia ve Savunmaları" ve "Uluslararası Adalet Divanı'nın Kararı" başlıkları altında yer alan

edildikten sonra onaylanarak yürürlüğe girmiştir. Bu imtiyaz sözleşmesine göre, İran'ın sözleşmede gösterilen bölgelerinde 1993 yılına kadar petrol arama ve işletme hakkı, adı geçen şirkete verilmiş ve İran yasama yolu ile imtiyaz sözleşmesini değiştirmemeyi kabul etmiştir³.

15 ve 20 Mart 1951 tarihlerinde, İran Meclisi ve Senatosu, İran petrol endüstrisinin millileştirilmesinin prensiplerini ortaya koyan bir kanun kabul etmiştir. 28 ve 30 Nisan 1951 tarihlerinde de İran'da petrol endüstrisinin millileştirilmesini uygulamaya koymanın prosedürünü açıklayan bir başka kanun kabul edilmiş ve bu kanun 1 Mayıs 1951 tarihinde onaylanmıştır⁴.

Bu kanunlarının hukuki sonucu olarak, İran Hükümeti ile (bu kanunların yürürlüğe girdiği tarihe kadar İran petrolünün işletilmesinde imtiyaz sahibi olan) İngiliz-İran Petrol Şirketi arasında ihtilaf ortaya çıkmıştır. İngiliz Hükümeti, diplomatik koruma hakkı bulunduğu gerekçesiyle, 26 Mayıs 1951 tarihinde İran Hükümeti aleyhine Uluslararası Adalet Divanı'na başvurarak, olayı dava konusu yapmıştır.

II. TARAFLARIN İDDİA VE SAVUNMALARI

A. İNGİLİZ HÜKÜMETİNİN İDDİA VE SAVUNMALARI

İngiltere, Divan Statüsünün 36. maddesinin 2. fıkrasına göre, 29 Nisan 1933 tarihinde İran Hükümeti ile İngiliz-İran Petrol Şirketi arasında yapılan İmtiyaz Sözleşmesinin 22. maddesi nedeniyle, İran ile İngiliz-İran Petrol Şirketi arasında ortaya çıkan antlaşmazlıkta, Divan'ın hakemliğinin kabul edildiğini ileri sürmüştür. Ayrıca İngiliz Hükümeti, 1 Mayıs 1951 tarihinde yürürlüğe konulan İran'da petrol endüstrisinin millileştirilmesi ile ilgili İran Kanunu'nun, söz konusu sözleşmenin şartlarını değiştirdiğini, sözleşmenin 21. ve 26. maddelerine aykırı olduğu, bu nedenle söz konusu kanunun İran Hükümetinin uluslararası hukuk alanında sorumluluğunu doğuracağını ileri sürmüştür.

bölümler Uluslararası Adalet Divanı'nın resmi internet sitesinde (www.icj-cij.org) mevcut, inceleme konusu Divan Kararının (Affaire de L'Anglo-İranyen Oil Co. (Royaume-Uni c. Iran) Exception Préliminaire Arrêt du 22 Juillet 1952, s. 1-49) Fransızca ve İngilizce metinlerinden Türkçeye çevrilmiştir. Tekrar olmaması için, bu bölümlerde karar metnine ayrıca atıf yapılmamıştır.

³ GÖĞER, Erdoğan, "Kamulaştırma ve Millileştirmenin Devletler Hususî Hukukuna Getirdikleri Sorunlar", <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/38/325/3247.pdf>, (E.T.: 07.12.2009), s.167.

⁴ GÖĞER, Erdoğan, s.167.

Bununla birlikte, Sözleşmenin 22. maddesinin, İran Hükümetini hukuken bağlamaya devam ettiği, Sözleşmenin bu maddesinde öngörülen itiraz yolunun kullanımını engelleyen İran Hükümetinin uluslararası hukukun tersine hareket ettiği, İran Hükümetinin yasal olarak Sözleşmede düzenlenen hususları kaldıramayacağı ve değiştiremeyeceği, sadece İngiliz-İran Petrol Şirketi ile antlaşarak, Sözleşmenin 26.maddesinde öngörülen şartlar içinde sınırlandırma yapabileceği ileri sürülmektedir. Ayrıca İngiltere, Divan'dan İran Hükümetinin, İngiliz-İran Petrol Şirketinin zararının tazmin edilmesi yönünde karar verilmesini, Divan Statüsünün 41. ve 61. maddelerine uygun olarak İran Hükümetine karşı bazı ihtiyati tedbirler almasını talep etmiştir.

İngiliz Hükümetinin yukarıda yer alan dava dilekçesinde ileri sürdüğü hususlara karşı İran Hükümetinin (aşağıda belirtilen) ilk itirazları⁵ üzerine İngiliz Hükümeti Divan önünde şu beyanlarda bulunmuştur:

Divan Statüsünün 36. maddesinin 2. fıkrasına göre, İran tarafından kabul edilen Divan'ın yargı yetkisinin tanınmasına ilişkin deklarasyon nedeniyle, Divan bu ihtilafı yargılamak için yetkilidir. İran tarafından kabul edilen bu deklarasyon, onaylanmasından sonra ortaya çıkan uyuşmazlıklara uygulanır. Bu nedenle, söz konusu deklarasyon İran tarafından herhangi bir zamanda kabul edilen sözleşme veya antlaşmalardan kaynaklanan ihtilaflarda uygulanmalıdır. Sözleşme veya antlaşmanın ne zaman kabul edildiği önemli değildir.

İran, 1 Mayıs 1951 tarihli kanunu yürürlüğe koyarak; İngiltere ile İran arasında 1857 tarihinde yapılan antlaşmanın 9. maddesine, 1903 tarihinde yapılan antlaşmanın 2. maddesine, İran'daki İngiliz Tebasının durumu ile bağlantılı olan 10 Mayıs 1928 tarihinde İngiltere ve İran Hükümetleri arasındaki nota değişimine ve İran Hükümeti ile İngiliz-İran Petrol Şirketi arasında yapılan imtiyaz sözleşmesine aykırı davranarak, İngiltere'ye karşı yükümlülüklerini yerine getirmemiştir.

İran tarafından, Divan'ın yargı yetkisinin kabul edildiği deklarasyonun onayından sonra yapılan sözleşmelerle ilgili uyuşmazlıklara bu deklarasyonun uygulanabileceğinin belirtilmesi yanlıştır. İran deklarasyonu, Divanın yargı yetkisini deklarasyonun onay tarihinden sonra İran tarafından kabul edilen antlaşma ve sözleşmelerden kaynaklanan uyuşmazlıklar ile deklarasyonunun onayından sonra ortaya çıkan durumlar ve olaylarla sınırlandırdığına göre, Divan İngiltere'nin talebini kabul etmelidir. Buna göre İran İngiltere'ye karşı, Danimarka ve İran arasında 20 Şubat 1934 tarihinde imzalanan Dostluk, İmar ve Ticaret Sözleşmesinden, İngiltere ile İran arasında 1857 tarihinde yapılan

⁵ UAD'nin somut uyuşmazlıkta yargı yetkisine sahip olmadığı konusundaki karşı çıkışlar "ilk itirazlar" arasında yer alır. "İlk itirazlar" hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.: İNAN, Yüksel, Uluslararası Adalet Divanı'nın Yargı Yetkisi, Doçentlik Tezi, Ankara 1978, s. 23-30.

antlaşmanın 9. maddesinden, 1903 tarihinde yapılan antlaşmanın 2. maddesinden kaynaklanan ödevlerini yapmamıştır. Dava konusu uyuşmazlık, sadece Divan yetkili olduğunda çözüme kavuşturulabilir. İran Hükümeti (Divan'ın yetkisini açıkça kabul etmemiş olsa dahi), “*forum prorogatum*” prensibi temeli üzerinden Divan'a yetki verir.

Belirtilen bu nedenlerle, İngiliz Hükümeti Divandan yetki konusundaki ihtilafı sonuca bağlayarak, yetkili olduğunu bildirmesini talep etmektedir.

B. İRAN HÜKÜMETİNİN İDDİA VE SAVUNMALARI

İngiliz Hükümetinin yukarıda yer alan dava dilekçesinde ileri sürdüğü hususlara karşı İran Hükümeti ilk itirazlarında şu beyanlarda bulunmuştur:

Bu uyuşmazlıkta Divan yargılama yetkisine sahip değildir. Divan sadece tarafların deklarasyonu ile atanmış olması durumunda yetkilidir. Bu durumda, İran'ın Divan'ın yetkisini tanımasına ilişkin deklarasyon, ortaya çıkan uyuşmazlıklarda Divan'ın yetkisini sınırlandırmıştır. Divan'ın yetkisi, deklarasyonunun onayından sonra ortaya çıkan ve bu deklarasyonun onayından sonra İran tarafından kabul edilen antlaşmaların uygulanması sırasında ortaya çıkan uyuşmazlıklarla sınırlıdır.

İngiliz Hükümetinin taleplerini 1857 ve 1903 tarihlerinde İran'ın, İngiltere'nin de içinde bulunduğu diğer güçler ile yaptığı, en çok gözetilen ülke şartını taşıyan antlaşmalara dayandığı görülmektedir. Bu antlaşmalar, İran deklarasyonunun onanmasından öncedir.

10 Mayıs 1928 tarihli İngiltere ve İran arasında yapılan nota teatisi bir sözleşme ve antlaşma karakterinde değildir aynı zamanda İran'ın deklarasyonun onay tarihinden öncedir ve İran Hükümetinin taahhütlerine saygı göstermeyi tespit etmekle yetinir.

İngiltere Hükümeti tarafından, 1933 tarihli imtiyaz sözleşmesinin iki ülke hükümeti arasında örtülü bir antlaşma olduğu ileri sürülmekte ise de, 1933 tarihli İngiliz-İran Petrol Şirketi ile İran arasında yapılan İmtiyaz Sözleşmesi devletler arasında yapılan antlaşma veya sözleşme karakterinde değildir, Milletler Cemiyeti Paktının 18. maddesine uygun olarak kaydedilmemiştir ve uygulanabilir bir antlaşma değildir. O halde Divan yetkisizdir ve yetkisizliğini bildirmek zorundadır.

İngiliz-İran Petrol Şirketine tazminat verilmesi yönündeki talep diğer bir kabul edilemez taleptir. Bu Şirket, İran'da iç hukuk yollarını tüketmiş değildir.

Sonuç olarak, Divan yetkisizliğine karar vermeli, İngiliz Hükümetinin taleplerinin esasına girilemeyeceğini belirtmelidir.

III. ULUSLARARASI ADALET DİVANI'NIN KARARI

Tarafların iddia ve savunmalarının ardından, Divan'ın konu hakkında verdiği karar ve karara götüren gerekçeler şöyledir:

Divan'ın davanın esasını tanıması ve karar verme yetkisine sahip olması, uyuşmazlığın taraflarının isteğine bağlıdır. Dava konusu olayda, Divan'ın yetkisi taraflarca UADS'nün 36. maddesinin 2. fıkrasına uygun olarak, karşılıklı olmak şartıyla yapılan bildirimlere/deklarasyonlara bağlıdır. Taraflar bu maddeye uygun olarak Divan'a yetki vermedikçe, Divan uyuşmazlıkta yetkili olamaz. Taraflardan biri olan İngiltere tarafından 28 Şubat 1940 tarihinde imzalanan, diğer taraf İran'ın 2 Ekim 1930 tarihinde imzaladığı ve 19 Eylül 1932 tarihinde onayladığı deklarasyonlar, tarafların Divan'a yetki verdiği deklarasyonlardır. Bu deklarasyonların aynı zamanda/karşılıklı olarak verilmeleri şartıyla, Divan'a yetki verdikleri kabul edilebilir. İran Deklarasyonunun kapsamı, İngiltere'nin Deklarasyonuna göre çok daha sınırlandırılmıştır. Divan, tarafların bu noktada mutabık olduğu İran Deklarasyonuna dayanmak, onu esas almak zorundadır.

Söz konusu İran Deklarasyonu 2 yıllık bir süre için yapılmıştır; bu sürenin sonunda deklarasyonun yürürlükten kaldırılmasına onay verilinceye kadar tüm etkilere sahip olmaya devam edecektir. Bu deklarasyonun birinci şartına göre, Divan sadece İran tarafından kabul edilen bir antlaşmanın veya sözleşmenin uygulanmasında bir ihtilaf kendisine bildirildiği zaman yetkilidir. Ayrıca taraflar bu konuda anlaşmış olmalıdır. Ama dava konusu uyuşmazlıkta taraflar Divan'ın yetkisinin İran Deklarasyonunun onaylanmasından sonra, İran tarafından kabul edilen antlaşma veya sözleşmenin uygulanmasıyla sınırlandırılıp sınırlandırılmadığı veya İran tarafından herhangi bir tarihte kabul edilen antlaşma veya sözleşmenin uygulanması sırasında ortaya çıkan uyuşmazlıklarda Divan'ın yetkili olup olmadığı konusunda hem fikir değildirler.

İran Hükümeti, Divan'ın yetkisinin deklarasyonun onayından sonra kabul edilen antlaşmaların ve sözleşmelerin uygulanması ile sınırlandırıldığını savunmaktadır. İngiliz Hükümeti ise metne dilbilgisel bir bakış açısıyla (metnin lafzına bakarak), İran Deklarasyonunun, İran Hükümeti tarafından herhangi bir zamanda yapılan sözleşmeler ve antlaşmalardan kaynaklanan uyuşmazlıklara atıf yaptığını ileri sürmektedir. İran Hükümeti, İran Deklarasyonundaki "bu deklarasyonun onayından sonra, İran tarafından kabul edilen antlaşmalar ve sözleşmelere" deklarasyonun uygulanacağı yönündeki ifadeye vurgu yapıyor, İngiliz Hükümeti ise, İran Deklarasyonundaki "bu deklarasyonun onayından sonra meydana gelen durumlar ve olaylar" ifadesine vurgu yaparak, İran Deklarasyonunun, İran tarafından yapılan antlaşma ve sözleşmelerin herhangi

bir zamanda uygulanmasından kaynaklanan uyuşmazlıklarda Divan'a yetki verdiğini ileri sürüyordu.

Divan, metnin yorumunda yalnız sözleşmenin lafzına göre yorum yapamaz aynı zamanda sözleşmenin genel mantığına ve amacına uygun yorum yapmak zorundadır.

İngiliz Hükümeti, İran Hükümeti ile İngiliz-İran Petrol Şirketi arasında 29 Nisan 1933 tarihinde imzalanan antlaşmanın iki karaktere sahip olduğunu, bunlardan birincisinin, iki hükümet arasındaki bir antlaşma olduğunu ve ikinci olarak ise İran Hükümeti ile şirket arasındaki bir imtiyaz sözleşmesi olduğunu ileri sürmektedir. Oysaki İran Hükümeti ile İngiliz-İran Petrol Şirketi arasında imzalanan sözleşmenin çift karaktere sahip olduğunu kabul edilemez. Bu bir yabancı tüzel kişi ile bir hükümet arasındaki imtiyazlara ilişkin bir sözleşmeden daha fazlası değildir. İngiltere sözleşmenin bir parçası değildir; İran Hükümeti ile İngiltere arasında özel bir sözleşme yoktur. İran Hükümetinin temsilcileri ve söz konusu şirket, sözleşmeyi imzalarken sadece imtiyazlara ilişkin olarak şirket ile hükümet arasındaki ilişkileri iyileştirmek amacını gözetmişlerdir. Bu imtiyaz sözleşmesinde iki hükümet arasındaki ilişkilere ilişkin herhangi bir düzenleme yoktur

İngiltere, kendisi lehine en çok gözetilen ulus kaydını taşıyan 6 Mart 1935 tarihli İran-Danimarka Antlaşmasının yürürlükte olduğunu iddia etmektedir. Eğer Danimarka, İran ile bu antlaşmanın uygulanmasındaki herhangi bir uyuşmazlığı Divan önüne getirseydi, UADS'nün 36. maddesinin 2. fıkrası gereğince Divan yetkili olurdu. Çünkü antlaşma, İran Deklarasyonunun onaylanmasından sonradır. Bu anlaşmada İran, en fazla gözetilen ulus kaydının işletilmesine sınır getirmiştir. Bu nedenle Divan, Danimarka ve İran arasındaki bu anlaşmanın Divan'a yetki vermediğini değerlendirmektedir. Divan, İngiltere tarafından ileri sürülen İngiltere ile İran arasında 1857 yılında ve 1903 yılındaki antlaşmaların, İran Bildirisinin onaylanmasından önce olduğunu, bu nedenle Divan'a yetki vermediğini belirtmektedir.

İngiltere, sadece başka ülkelerle İran arasında (İran ile Danimarka ve İsveç arasında 1933'de yapılan ve Türkiye ile 1937 tarihinde yapılan antlaşmalar) yapılan anlaşmaları ileri sürmüştür ve 1933 tarihinde İngiltere ve İran arasında hiçbir antlaşma veya sözleşme yapılmamıştır. İngiltere, İran Deklarasyonundan sonra yapılan başka antlaşma veya sözleşme ileri sürememektedir. İngiltere tarafından Divan'ın önüne getirilen uyuşmazlık, İran Deklarasyonunun kabulünden sonra, gerçekleştirilen bir antlaşma veya sözleşmenin uygulanması ile ilgili bir uyuşmazlık değildir. Sonuçta Divan söz konusu uyuşmazlıkta, İran tarafından 19 Eylül 1932 tarihinde onaylanan deklarasyonun şartları nedeni ile yetkili olduğunu kabul etmeyecektir.

İngiltere Hükümeti sunmuş olduğu gerekçeler arasında "*İran hükümetinin dilekçesinde/iddialarında bulunan, Divan'ın kararına tabi pek çok sorun Divan'ın yetkisinin dışında değildir ve bu sorunlar sadece Divan yetkili olduğunda çözüme kavuşturulabilir, bu "forum prorogatum" prensibi temeli üzerinde Divan'a yetki verir.*" demiştir.

Burada "forum prorogatum" ilkesini uygulamak için, İran Hükümetinin Divan'ın yetkisine karşı muvafakati olduğunu içeren (hukuki sonuç doğurmaya yönelik irade beyanını ihtiva eden) bazı belge veya deklarasyonlarına dayanılmalıdır. Ama İran Hükümeti Divan'ın yetkisine sürekli itiraz etmiştir. Yetkisizlik için ilk itirazlarını bildirdikten sonra, tüm süreç boyunca bu itirazını sürdürmeye devam etmiştir. Bununla birlikte, İran Hükümeti doğrudan yetki sorunu ile ilgili diğer genel itirazlarını da sunmuştur. Yapılan itirazlar, İran'ın yetki itirazı reddedilirse/bertaraf edilebilirse, davanın esasına girilebileceğini açıkça göstermiştir. Hiçbir rıza unsuru olmadan İran'ın zımnî rızası olduğu kabul edilemez. Sonuçta, İngiltere'nin talebi bu noktada kabul edilemeyecek ve "forum prorogatum" ilkesi somut olayda uygulanamayacaktır.

Belirtilen gerekçelerle, Divan İngiltere tarafından 26 Mayıs 1951 tarihli dava dilekçesindeki konuyu yargılamak için yetkili değildir. Yetki itirazı karşısında diğer itirazları değerlendirmek mümkün değildir. Bu nedenlerle, Divan dokuza karşı beş oyla bu davada yetkisiz olduğuna karar vermiştir.

IV. ULUSLARARASI ADALET DİVANI'NIN KARARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

A. ULUSLARARASI ADALET DİVANI'NIN YARGILAMA YETKİSİ

1. Genel Olarak

UADS'nün 34/1 ve 35/1'nci maddeleri gereğince, sadece Divan Statüsüne taraf olan devletler, Divan önündeki davalarda taraf olabilmektedir. B.M. Antlaşmasının 93/1'nci maddesine göre, Birleşmiş Milletlerin üyesi olan devletler otomatik olarak Divan Statüsünün tarafı olmaktadır. B.M. Antlaşmasının 93/2'nci maddesine göre, Birleşmiş Milletler üyesi olmayan devletlerin Divan önünde taraf olma yetkisini belirleme yetkisi, B.M. Güvenlik Konseyinin tavsiyesi üzerine B.M. Genel Kuruluna tanınmıştır⁶. B.M. Güvenlik

⁶ SEHA, L. Meray, Devletler Hukukuna Giriş, İkinci Cilt, 4. Bası, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara 1975, s.385; PAZARCI Hüseyin, Uluslararası Hukuk, 3. Bası, Turhan Kitabevi, Ankara, 2005, s. 473.

Konseyinin 15.10.1946 tarihli ve 9 sayılı kararıyla, Divan'ın yetkilerini bir bildirim/deklarasyon ile kabul ettiğini bildiren ancak B.M. üyesi olmayan devletlerin de bu haktan yararlanabileceği kabul edilmiştir⁷.

Tarihsel kökenleri olan “Devletler kendi iradeleri dışında yargılanamaz” ilkesi, Uluslararası Adalet Divanı'nın yargı yetkisinin temelini oluşturur⁸. Divan'ın, devletler arasındaki ihtilafları çözümlene yetkisi, taraf devletlerin iradelerinin bu yönde bulunmasına bağlıdır. Uyuşmazlığın tarafı olan devletlerden birinin Divan'dan uyuşmazlığın çözümünü talep etmesi, bu uyuşmazlıkta Divan'ın yargı yetkisi bulunduğu anlamına gelmez. Bu da Divan'ın zorunlu yargı yetkisinin bulunmadığını göstermektedir. Bir uyuşmazlığa taraf devletin, Divan'ın yetkisini tanıma yönünde bir iradesi olmaksızın, Divan'ın kendiliğinden (ex officio) yargı yetkisini kullanma imkânı bulunmamaktadır⁹.

Uluslararası Adalet Divanı Statüsü'nün 36'ncı maddesinde¹⁰ Divan'ın yargılama yetkisi genel olarak düzenlenmiştir. Devletler arasında bir uyuşmazlık çıktığında, taraf devletler aralarında anlaşarak bu uyuşmazlığın çözümü için

⁷ PAZARCI, s. 473.

⁸ İNAN, s. 64.

⁹ DOĞAN, İlyas, Devletler Hukuku, Seçkin Yayınları, Ankara 2008, s. 306; MENGİLER, Özgür, Birleşmiş Milletler Çerçevesinde Uyuşmazlıkların Barışçı Çözümü, Platin Yayınları, Ankara 2005, s. 67.

¹⁰ UADS 36. Madde:

1. Divan'ın yetki alanı tarafların kendisine sunacağı bütün işlerle Birleşmiş Milletler Antlaşması'nda ya da yürürlükteki antlaşma ve sözleşmelerde özel olarak öngörölmüş bütün durumları kapsar.
2. İş bu Statü'ye taraf olan devletler, herhangi bir anda, aynı yükümlülüğü kabul eden herhangi bir başka devlete karşı, konusu hepsine ilişkin olarak Divan'ın yargı yetkisini fiilen ve özel antlaşma olmaksızın zorunlu olarak tanıdıklarını bildirirler :
 - a. bir antlaşmanın yorumlanması;
 - b. uluslararası hukuka ilişkin her konu;
 - c. saptandığı takdirde, uluslararası bir yükümlülüğe aykırılık oluşturabilecek her olayın gerçekliği;
 - d. uluslararası bir yükümlülüğe aykırı bir davranışın gerektirdiği zarar giderimin niteliği ya da kapsamı.
3. Yukarıda sözü edilen bildirimler hiçbir koşula bağlı olmadan yapılabileceği gibi, birkaç devlet ya da belirli devletler bakımından karşılıklı olma koşuluna bağlı olarak, ya da belirli bir süre için yapılabilir.
4. Bu bildirimler Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'ne tevdi edilir, o da bunların birer örneğini işbu Statü'nün taraflarına ve Divan Yazmanı'na iletir.
5. Uluslararası Sürekli Adalet Divanı Statüsü'nün 36. Madde'si uyarınca yapılmış ve süresi henüz bitmemiş bildirimler, işbu Statü'nün tarafları arasındaki ilişkilerde, sözkonusu bildirimlere göre geri kalan süre için ve bu bildirimlerin koşulları uyarınca Uluslararası Adalet Divanı'nın zorunlu yargısının kabulünü içerir sayılacaklardır.
6. Divan'ın yetkili olup olmadığı konusunda bir uyuşmazlık çıkması durumunda, Divan karar verir.

Divan'a başvurabilirler. Divan, bu şekilde önüne getirilen bir uyuşmazlığın çözümünü ile yetkili ve yükümlüdür.

Uluslararası Adalet Divanı'nın Statüsünde ve Tüzüğünde, Divan'ın yargı yetkisinin tanınması yöntemi için bir hüküm bulunmamaktadır. Bu nedenle, Divan'ın yargı yetkisinin ilgili devletlerce tanınması özel bir yonteme tabi değildir. Taraf devletler, uyuşmazlığın öncesinde veya sonrasında, herhangi bir şekilde ve herhangi bir zamanda Uluslararası Adalet Divanı'nın yargı yetkisini tanıyabilirler¹¹. Gelecekte doğacak uyuşmazlıkların Divan önüne götürülmesi için devletler arasında yapılacak bir antlaşma veya antlaşma hükmü, UADS'nün 36/2'nci maddesi hükmü uyarınca yapılan tek taraflı bildirim/deklarasyon veya "forum prorogatum" yoluyla Divan'ın yargı yetkisi tanınabilir¹².

Divan'ın zorunlu yargı yetkisinin UADS'nün 36/2'nci maddesi uyarınca tek taraflı bildirimle tanınması, bir Devlet tarafından tek taraflı bildirim ile hukuksal uyuşmazlıklarda aynı yükümlülüğü kabul eden devletlere karşı Divan'ın yargı yetkisinin kabul edildiğinin bildirilmesidir. Bu bildirim koşullu veya koşulsuz olarak ve süreli ya da süresiz olarak yapılabilir¹³. UAD'nın bu yolla zorunlu yargı yetkisinin tanınması, aralarında Divan'ın yargı yetkisini tanımaya yönelik özel bir anlaşma olmayan uyuşmazlığın tarafı devletler arasında akdi ilişki kurulduğuna işaret etmektedir¹⁴. Devletlerin bildirim yoluyla Divan'ın yargı yetkisini tanımada süre, karşılıklılık, çeşitli çekinceler koyma gibi koşullarla, Divan'ın yargı yetkisini sınırlandırma yoluna gittikleri görülmektedir¹⁵.

2. "Forum Prorogatum" İlkesi

"Forum prorogatum" yoluyla Uluslararası Adalet Divanı'nın yargı yetkisini tanıma, devletler arasındaki uyuşmazlığın doğmasının ardından Divan'ın yargı yetkisini tanıma şekillerinden biridir. Başlangıcı Roma Hukukuna dayanan "forum prorogatum" özellikle Uluslararası Adalet Divanı'nın uygulamalarında önemli bir yer tutmuştur. Uyuşmazlığın taraflarından olan bir devlet, diğer devletin Divan'ın yargı yetkisini tanıyıp tanımayacağını bilmeden Divan'a başvurmakta ve daha önce Divan'ın yargı yetkisini herhangi bir şekilde tanımamış diğer Devlete "forum prorogatum" yoluyla Divan'ın yargı yetkisini tanıma imkânı sağlamakta, tek taraflı olarak

¹¹ İNAN, s.64.

¹² MENGİLER, s. 67.

¹³ DOĞAN, s.306.

¹⁴ MENGİLER, s. 69.

¹⁵ MENGİLER, s. 68.

Divan'a başvurmak suretiyle, diğer devleti Divan önüne çekmeye çalışmaktadır¹⁶.

Bir Devletin Divan'a dilekçeyle başvurarak, uyuşmazlığı Divan'ın önüne getirmesinin ardından, Divan'ın yargı yetkisini önceden herhangi bir şekilde kabul etmemiş diğer Devletin, Divan'ın yargı yetkisine açıkça karşı çıkmayarak, davanın tarafı olmayı kabul etmesine "forum prorogatum" yolu denilmektedir. Divan'ın yargı yetkisinin bu yolla açık olmayan bir şekilde tanınması; davalı durumundaki Devletin, Divan İçtüzüğü'nün 38/3'ncü maddesi gereğince, vekil tayin etmesi veya Divan'ın yargı yetkisi konusunda herhangi bir görüş belirtmeksizin doğrudan uyuşmazlığın esasına girmesi ya da başka yollardan Divan'ın yargı yetkisini tanınması şeklinde olabilir¹⁷.

Divan'ın yargı yetkisinin örtülü veya açık olarak davalı Devletçe tanınmasının Divan önünde yapılması zorunlu olmamakla birlikte, tanıma eyleminin ilgili devletin yetkili organlarından biri tarafından yapılması zorunludur¹⁸.

Divan'ın yargı yetkisinin davalı devlet tarafından açıkça veya "forum prorogatum" yoluyla örtülü olarak tanınmasının ardından Divan, davanın esasına girerek uyuşmazlığı çözüme çalışmalarına başlar. Divan'ın yargı yetkisi taraf devletlerce, ne suretle olursa olsun bir kez tanındıktan sonra bir daha geri alınamaz¹⁹.

Uluslararası Adalet Divanı, Divan'ın yargı yetkisini açıkça tanımayan davalı Devletin tüm eylemleri ve beyanlarını değerlendirdikten sonra, davalı devletin Divan'ın yargı yetkisini tanımadığı kanaatine varırsa, bu uyuşmazlıkta yargı yetkisini kullanamayacak ve davanın esasına giremeyecektir²⁰.

B. KARARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

Uluslararası Adalet Divanı'nın, bir uyuşmazlık hakkında karar verme yetkisine sahip olması, uyuşmazlığın taraflarının bu yöndeki talebine bağlıdır. Öncelikle, somut uyuşmazlığın çözümü için uyuşmazlığın tarafı olan devletler tarafından yukarıda belirtilen usullerden biri ile Divan'ın yetkilendirilip yetkilendirilmediğinin açıklığa kavuşturmak gereklidir. Uyuşmazlığın çözüme kavuşturulması için Divan'a başvuran İngiltere Hükümetinin Divan'a bu hususta

¹⁶ ÜNAL, Şeref, Uluslararası Hukuk, Yetkin Yayınevi, Ankara 2005, s. 340; PAZARCI, s. 474; İNAN, s.64, 65; SEHA, L., s.392.

¹⁷ PAZARCI, s. 475; İNAN, s.66.

¹⁸ İNAN, s.70.

¹⁹ İNAN, s.67.

²⁰ İNAN, s.70.

yetki tanıdığına ilişkin tereddüt bulunmamaktadır. İran Hükümetinin Divan'ın yargılama yetkisini kabul edip etmediğini belirlemek için; İran tarafından UADS'nün 36. maddesinin 2. fıkrasına uygun olarak (karşılıklı olmak şartıyla) yapılan bildirim/deklarasyon bulunup bulunmadığı veya taraflar arasında, uyuşmazlığın doğmasından önce yapılan ve Divan'a yetki tanıyan bir antlaşma bulunup bulunmadığı ya da "forum prorogatum" yolu ile İran Hükümetinin Divan'ın yargı yetkisini tanıyıp tanımadığını incelemek gereklidir.

İngiltere Hükümeti, 28 Şubat 1940 tarihinde imzalanan deklarasyon ile Divan'a yargılama yetkisi vermektedir. İran Hükümeti, 2 Ekim 1930 tarihinde imzaladığı ve 19 Eylül 1932 tarihinde onaylanan deklarasyon ile Divan'a yargılama yetkisi vermektedir. Bu deklarasyonların karşılıklı olmak şartıyla, taraflar arasında çıkan bir uyuşmazlıkta Divan'a yetki verdikleri kabul edilebilir. İran Deklarasyonunun kapsamı, İngiltere'nin Deklarasyonuna göre daha çok sınırlandırıldığı için Divan, İran Deklarasyonunu esas almalıdır. İran Deklarasyonunun birinci şartına göre Divan, bu deklarasyonun onayından sonra İran tarafından kabul edilen bir antlaşmanın veya sözleşmenin uygulanmasında ki ihtilaf kendisine bildirildiği zaman yetkili olacaktır.

İran hükümeti ile İngiliz-İran Petrol Şirketi arasında 29 Nisan 1933 tarihinde imzalanan imtiyaz sözleşmesinin çift karaktere sahip olduğu, bunlardan birincisinin iki hükümet arasındaki bir antlaşma olması ve diğerinin ise İran hükümeti ile bir şirket arasındaki bir imtiyaz sözleşmesi olması hususları olduğu İngiliz Hükümeti tarafından ileri sürülmekle birlikte, bir yabancı tüzel kişi ile bir hükümet arasındaki imtiyazlara ilişkin bir sözleşmeden ibaret olan bu imtiyaz sözleşmesinin, salt söz konusu şirketin İngiliz Ticaret Siciline kayıtlı olması nedeniyle, İngiltere'nin de bu sözleşmenin tarafı olduğu ve bu sözleşmenin iki devlet arasında yapıldığını söylemek mümkün değildir. Divan da isabetli olarak, İran Hükümeti ile İngiltere arasında bu uyuşmazlık öncesinde yapılan ve Divan'a yargı yetkisi tanıyan bir sözleşme olmadığına ve uyuşmazlığın kaynağı olan imtiyaz sözleşmesinin, İngiliz-İran Petrol Şirketi ile İran Hükümeti arasında yapıldığına işaret etmiştir.

İngiltere, kendisi lehine en fazla gözetilen ulus kaydını taşıyan 6 Mart 1935 tarihli İran-Danimarka Antlaşmasının yürürlükte olduğunu ileri sürmektedir. Antlaşmaların etki alanını genişleten bir usul olan en fazla gözetilen ulus kaydının, bir antlaşmaya konulmasının amacı, antlaşmanın tarafı olmayan devleti bu antlaşmanın hükümlerinden yararlandırmaktır²¹. Bu antlaşmanın İran deklarasyonundan sonra yapılan bir antlaşma olması sebebiyle, Danimarka tarafından, bu antlaşmanın uygulanması sırasında İran ile aralarında ortaya çıkan herhangi bir uyuşmazlık Divan önüne getirildiği takdirde,

²¹ ÇELİK, Edip F., Milletlerarası Hukuk, 1. Cilt, 4. Baskı, Fakülteler Matbaası, İstanbul 1980, s.220-222.

UADS'nün 36. maddesinin 2. fıkrası gereğince, Divan'ın yetkili olduğu söylenebilecektir. Ancak, İran'ın bu anlaşmada, en fazla gözetilen ulus kaydının işletilmesine sınır getirmiş olması nedeniyle Divan, Danimarka ve İran arasındaki bu anlaşmanın somut uyuşmazlıkta Divan'a yetki vermediğini belirtmiştir. Kanaatimizce de, Danimarka ve İran arasında ortaya çıkmadığı sabit olan ve bir şirket ile İran Hükümeti arasında ortaya çıkmış olması nedeniyle doğrudan İngiltere ve İran arasında ortaya çıktığı dahi söylenemeyecek olan somut uyuşmazlıkta, İran Hükümeti ile Danimarka arasında yapılan bir antlaşmaya dayanılarak, Divan'ın somut uyuşmazlıkta yetkili olduğunun ileri sürülmesi yerinde değildir.

İngiltere tarafından, İran ile Danimarka ve İsveç arasında 1933'de yapılan ve Türkiye ile 1937 tarihinde yapılan antlaşmalara dayanılarak somut uyuşmazlıkta Divan'ın yetkili olduğunun ileri sürülmesi de yukarıda belirtilen gerekçelerle yerinde değildir. Bununla birlikte, İngiltere tarafından ileri sürülen, İngiltere ile İran arasında 1857 yılında ve 1903 yılında yapılan antlaşmalar, İran Bildirisinin onaylanmasından önce olması nedeniyle, Divan'a somut uyuşmazlığın çözümü için yetki vermemektedir. Sonuç olarak, İran Deklarasyonundan sonra, uyuşmazlığın çıktığı tarihe kadar İngiltere ve İran arasında yapılan, somut uyuşmazlığın çözümü için Divan'a yetki verilmesine ilişkin bir antlaşma veya sözleşme bulunmaması nedeniyle, deklarasyonun onayından sonra İran tarafından kabul edilen bir antlaşmanın veya sözleşmenin uygulanmasından kaynaklanan bir uyuşmazlıkta Divan'ın yetkili olduğunu bildiren İran Deklarasyonunun şartları gereğince, bu deklarasyona dayanılarak Divan'ın yetkili olduğu ileri sürülemeyecektir. Divan da isabetli olarak aynı hususa işaret etmiştir.

İngiltere Hükümeti, "*forum prorogatum*" prensibinin de Divan'a yetki vereceğini ileri sürmüş ise de, bu ilkenin uygulanması için İran Hükümetinin Divan'ın yargı yetkisini açık veya örtülü bir şekilde tanıdığının, bu yönde rızası bulunduğu ortaya konulması gereklidir.

Deklarasyon yoluyla veya bir antlaşma-sözleşme hükmü gereğince, somut uyuşmazlığın çözümü için Divan'a yetki vermediği anlaşılan İran Hükümeti, İngiltere Hükümetinin Divan'a dilekçesini sunmasından sonra yetki itirazında bulunmadan önce Divan önünde kendisini savunacak temsilcisini atayıp, doğrudan davanın esasına girerek savunma yapsaydı, "*forum prorogatum*" prensibi gereğince İran Hükümetinin bu uyuşmazlığın çözümü için Divan'a yetki verdiği kabul edilebilirdi. Ancak yukarıda açıklandığı üzere, başlangıçtan itibaren, her aşamada sürekli olarak Divan'ın bu uyuşmazlığın çözümü için yetkili olmadığını ileri süren İran Hükümetinin, Divan'a örtülü olarak yetki verdiğinden bahsedilemeyecek ve "*forum prorogatum*" prensibi bu uyuşmazlıkta uygulanamayacaktır.

Yukarıda belirtilen gerekçelerle, somut uyuşmazlığın çözümü için İran Hükümetinin Uluslararası Adalet Divanı'na herhangi bir şekilde yargılama yetkisi vermemiş olması nedeniyle, Divan'ın bu uyuşmazlığın çözümünde yetkili olmadığı yönünde karar vermesinin yerinde olduğunu değerlendirmekteyiz.

SONUÇ

Uluslararası Adalet Divanı'nın temel görevi, devletler tarafından önlerine getirilen uyuşmazlıkları uluslararası hukuka göre çözüme kavuşturmaktır. Divan'ın, davanın esasını tanıması ve karar verme yetkisine sahip olması uyuşmazlığın taraflarının isteğine bağlıdır. Tarihsel kökenleri olan "Devletler kendi iradeleri dışında yargılanamaz" ilkesi, Uluslararası Adalet Divanı'nın yargı yetkisinin temelini oluşturur. Uyuşmazlığın tarafı olan devletlerden birinin Divan'dan uyuşmazlığın çözümünü talep etmesi, bu uyuşmazlıkta Divan'ın yargı yetkisi bulunduğu anlamına gelmez. Bu da Divan'ın zorunlu yargı yetkisinin bulunmadığını göstermektedir. Bir uyuşmazlığa taraf devletin Divan'ın yetkisini tanıma yönünde bir iradesi olmaksızın Divan'ın kendiliğinden (ex officio) yargı yetkisini kullanma imkânı bulunmamaktadır. Uluslararası Adalet Divanı Statüsü'nün 36'ncı maddesine göre, uyuşmazlığın tarafları Divan'a yetki tanımadıkları takdirde, Divan'ın bu uyuşmazlığı esastan çözme yetkisi mevcut değildir.

Gelecekte doğacak uyuşmazlıkların Divan önüne götürülmesi için Devletler arasında yapılacak bir antlaşma veya antlaşma hükmü, UADS'nün 36/2'nci maddesi hükmü uyarınca yapılan tek taraflı bildirim/deklarasyon veya "forum prorogatum" yoluyla Divan'ın yargı yetkisi tanınabilir. Divan'ın zorunlu yargı yetkisinin UADS'nün 36/2'nci maddesi uyarınca tek taraflı bildirimle tanınması, bir Devlet tek taraflı bildirim ile hukuksal uyuşmazlıklarda aynı yükümlülüğü kabul eden devletlere karşı Divan'ın yargı yetkisinin kabul edildiğinin bildirilmesidir. Bu bildirim koşullu veya koşulsuz olarak ve süreli ya da süresiz olarak yapılabilir.

"Forum prorogatum" yoluyla Uluslararası Adalet Divanı'nın yargı yetkisini tanıma, devletler arasındaki uyuşmazlığın doğmasının ardından yapılan Divan'ın yargı yetkisini tanıma şekillerinden biridir. Bir Devletin Divan'a dilekçeyle başvurarak uyuşmazlığı Divan'ın önüne getirmesinin ardından, Divan'ın yargı yetkisini önceden herhangi bir şekilde kabul etmemiş Devletin, Divan'ın yargı yetkisine açıkça karşı çıkmayarak, davanın tarafı olmayı kabul etmesine "forum prorogatum" yolu denilmektedir. Divan'ın yargı yetkisinin bu yolla açık olmayan bir şekilde tanınması; davalı durumundaki Devletin, Divan

İçtüzüğü'nün 38/3'ncü maddesi gereğince vekil tayin etmesi veya Divan'ın yargı yetkisi konusunda herhangi bir görüş belirtmeksizin doğrudan uyuşmazlığın esasına girmesi ya da başka yollardan Divan'ın yargı yetkisini tanınması şeklinde olabilir.

Uluslararası Adalet Divanı, Divan'ın yargı yetkisini açıkça tanımayan davalı Devletin tüm eylemleri ve beyanlarının değerlendirdikten sonra, davalı devletin Divan'ın yargı yetkisini tanımadığı kanaatine varırsa, bu uyuşmazlıkta yargı yetkisini kullanamayacak ve davanın esasına giremeyecektir.

İran Hükümeti tarafından 2 Ekim 1930 tarihinde imzalanan ve 19 Eylül 1932 tarihinde onaylanan deklarasyonun birinci şartına göre, Divan sadece, bu deklarasyonun onayından sonra İran tarafından kabul edilen bir antlaşmanın veya sözleşmenin uygulanmasında bir ihtilaf kendisine bildirildiği zaman yetkili olacaktır.

İran hükümeti ile İngiliz-İran Petrol Şirketi arasında 29 Nisan 1933 tarihinde imzalanan imtiyaz sözleşmesinin, bir yabancı tüzel kişi ile bir hükümet arasındaki imtiyazlara ilişkin bir sözleşmeden ibaret olması nedeniyle, bu sözleşmenin İngiltere ve İran arasında yapıldığını söylemek mümkün değildir. Bununla birlikte, İran Deklarasyonundan sonra uyuşmazlığın çıktığı tarihe kadar İngiltere ve İran arasında yapılan, somut uyuşmazlığın çözümü için Divan'a yetki verilmesine ilişkin bir antlaşma veya sözleşme bulunmaması nedeniyle, İran Deklarasyonuna dayanılarak Divan'ın yetkili olduğu ileri sürülemeyecektir. Ayrıca, başlangıçtan itibaren, her aşamada sürekli olarak Divan'ın bu uyuşmazlığın çözümü için yetkili olmadığını ileri süren İran Hükümetinin Divan'a örtülü olarak yetki verdiğiinden bahsedilemeyecek ve "forum prorogatum" prensibi bu uyuşmazlıkta uygulanamayacaktır.

İran Hükümeti ile İngiliz-İran Petrol Şirketi arasındaki uyuşmazlıktan ibaret olan ve bu sebeple iki devlet arasındaki bir uyuşmazlık niteliğinde olmayan somut uyuşmazlıkta, İran Hükümetinin Uluslararası Adalet Divanı'na açık veya örtülü bir şekilde yargılama yetkisi vermemiş olması nedeniyle, Divan'ın bu uyuşmazlığın esasına girilmesinde yetkisiz olduğu yönündeki kararının yerinde olduğunu değerlendirmekteyiz.

KAYNAKÇA

Affaire de L'Anglo-İranian Oil Co. (Royaume-Uni c. İran) Exception Préliminaire Arrêt du 22 Juillet 1952, www.icj-cij.org.

ÇELİK, Edip F., Milletlerarası Hukuk, 1. Cilt, 4. Baskı, Fakülteler Matbaası, İstanbul 1980.

DOĞAN İlyas, Devletler Hukuku, Seçkin Yayınları, Ankara 2008.

GÖĞER Erdoğan, "Kamulaştırma ve Millileştirmenin Devletler Hususî Hukukuna Getirdikleri Sorunlar", <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/38/325/3247.pdf>,

İNAN Yüksel, Uluslararası Adalet Divanı'nın Yargı Yetkisi, Doçentlik Tezi, Ankara 1978.

MENGİLER Özgür, Birleşmiş Milletler Çerçevesinde Uyuşmazlıkların Barışçı Çözümü, Platin Yayınları, Ankara 2005

PAZARCI Hüseyin, Uluslararası Hukuk, 3. Bası, Turhan Kitabevi, Ankara, 2005.

SEHA L. Meray, Devletler Hukukuna Giriş, İkinci Cilt, 4. Bası, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara 1975.

ÜNAL Şeref, Uluslararası Hukuk, Yetkin Yayınevi, Ankara 2005.